

Deel 1: Een encycliek

De hoogstwaarschijnlijk laatste encycliek van paus Franciscus - 'encycliek voor een absurde wereld' kopte het - *Katholiek Nieuwsblad* - heet *Fratelli tutti*. De titel is ontleend aan een uitspraak van Franciscus van Assisi, met wie de paus zich verwant voelt, maar het zou hem gesierd hebben als hij, man van de eenentwintigste eeuw, de *sorelle* eraan toe had gevoegd. In het tweede hoofdstuk van zijn encycliek richt de paus zich op immigratie en keert hij zich tegen de groeiende trend om de vreemde ander uit te sluiten en te negeren. Hij citeert teksten uit het Eerste en Tweede Testament die oproepen tot het verwelkomen van de vreemdeling. De bijbel staat vol met verhalen over vreemdelingschap. Levenslessen over wat het betekent om mens te zijn op aarde. De paus hamert onvermoeibaar op hetzelfde aambeeld. Als het gaat om de zorg voor kwetsbare mensen op de vlucht, op zoek naar een herbergzamer thuis, zijn we niet zozeer laaggeletterd als wel analfabeet. Volstrekt ongeschoold in het bijbelse denken dat uitgaat van het appèl van de ander. Je wordt geroepen, en puur en alleen dat simpele gegeven zou het onmogelijk moeten maken je doof en blind te houden. Dat haveloze roepen is overal om ons heen en het heeft maar één kernvraag: jij daar, wat doe jij?

'Wie is mijn naaste?' Het is de vraag die vandaag vaak klinkt in het migratiedebat. En het antwoord is meestal strak omlijnd. Jij wel, jij niet. Voor jou houden we onze grenzen en harten en ogen gesloten. Vooral dat. Maar, zegt paus Franciscus in navolging van Jezus, naasten heb je niet, naaste ben je niet, naaste word je op het moment dat je gehoor geeft aan de roep van een ander. Hij stelt dat politici er niet zijn om de belangen van het land te dienen en grenzen te bewaken, maar om te zorgen voor de meest kwetsbaren wereldwijd. Hij roept op tot universele liefde, voorbij kleingeestige belangen en historische of culturele barrières. Tot het ópenen van grenzen en harten en ogen. En iedereen kan daar een bijdrage aan leveren. We komen allemaal in ons leven kwetsbare vreemdelingen tegen. Steeds opnieuw. Dat biedt dus ook steeds weer een nieuwe kans om naaste te worden.

Deel 2: Een autobiografische vluchtroman

De Iraans-Koerdische journalist en politicoloog Behrouz Boochani is een warm pleitbezorger van meer politieke en culturele vrijheid voor de Koerden in zijn geboorteland. Samen met andere schrijvers en journalisten richt hij een tijdschrift voor Koerdische cultuur op, tot ongenoegen van de overheid. Wanneer de Revolutionaire Garde de redactie binnenvalt en elf van zijn collega's arresteert - Boochani is die dag niet op kantoor - duikt hij onder. Drie maanden later vertrekt hij met een dichtbundel en zijn spaargeld in een verder lege rugzak naar Indonesië vanwaar hij Australië hoopt te bereiken. Een eerste vluchtpoging mislukt. Tijdens een tweede vluchtpoging onderschept de Australische marine de lekgeslagen boot op de Stille Oceaan, uitgerekend vier dagen na het invoeren van een genadeloze wet: geen enkele vluchteling komt het land meer in. Na een maand te hebben verbleven op Christ Church (vernoemd naar het kind uit het beroemdste vluchtelingenverhaal uit de geschiedenis) wordt hij opgesloten in een gevangenis op het eiland Manus, 350 kilometer uit de kust van Papoea Nieuw-Guinea. Als hij vanuit het vliegtuig het eiland ziet liggen, is hij betoverd. Hij schrijft: 'Een bonte kleurenpracht, een waanzinnig kleurenspectrum. De

ocean ligt achter ons en we zien voor ons een prachtige ongerepte jungle.’ Maar in het hart daarvan wacht een gevangenis van vuil en hitte als een stad waar een plaag heerst en iedereen op hol geslagen is: het is een jungle vol mensen. Vanuit angstland komt hij in een wel hele barre woestijn. Eenmaal beland in die mensenjungle, beschrijft hij de slaapzaal: ‘Een donkere smalle tunnel van zestig meter lang, drie meter breed, twee meter hoog en vochtig als een verregende ezelstal. De ruimte is volgestouwd met halfnaakte lichamen, stinkende adem, stinkend zweet.’

Vijf jaar lang schrijft hij in diezelfde slaapzaal ’s nachts tussen drie en vier vanaf een binnengesmokkelde telefoon duizenden appjes naar een vriend die ze in het Engels vertaalt en de wereld instuurt. Zo verschijnen er van de hand van Boochani in zijn detentietijd honderden opiniestukken, artikelen en een boek over de onmenselijke omstandigheden in Manus. Boochani groeit uit tot de belangrijkste proteststem tegen het spijkerharde Australische asielbeleid. Zijn boek, *Alleen de bergen zijn mijn vrienden*, is een striemende aanklacht vanuit de tropische Goelag. Hij analyseert het gevangenisstelsel: het structurele geweld en de systemische marteling. De kern: ontmenselijking. Het leidende principe: omstandigheden creëren die zo hardvochtig zijn dat de vluchtelingen niets anders willen dan teruggaan. Hij krijgt een nummer MEG45 en moet zijn naam vergeten. De Australische oud-bewakers en militairen die in de gevangenis werken, hebben de gedetineerden wijsgemaakt dat de lokale bewakers kannibalen zijn en de lokale bewakers dat de gevangenen fanatieke terroristen zijn. Iedereen en alles ademt angst: humus voor nog meer ontmenselijking. Etnische groepen worden tegen elkaar uitgespeeld zodat ze elkaar als bedreiging gaan zien. Geestelijke ondermijning is aan de orde van de dag.

Na een zelfmoordgolf onder de gevangenen in Manus roept Amnesty de regering van Australië op om een einde te maken aan deze mensenjungle. De gevangenis wordt gesloten en Amerika en Nieuw-Zeeland zullen later aanbieden de vluchtelingen op te nemen. Terwijl hij nog op het eiland verblijft, wint Boochani de belangrijkste literaire prijzen van Australië. De jury roemt zijn boek als een verbijsterend werk dat zowel kunst is als kritische wetenschap. In zijn dankwoord, dat Boochani op Manus insprekt, zegt hij: ‘Woorden hebben nog steeds de macht inhumane systemen uit te dagen.’

Deel drie: Een politiek betoog

De Indiase schrijver Suketu Mehta, die zelf migreerde, biedt het politieke kader voor de aanklacht van Boochani.

De eerste zin van zijn *Manifest van een immigrant* luidt: ‘Dit boek gaat over mensen die hun huis verlaten en over de aarde trekken: over de vraag waarom ze trekken, waarom er angst voor ze is en waarom ze verwelkomd moeten worden.’ Mehta betoogt dat het immigratiedebat een kwestie is van storytelling. Tegen het valse verhaal van populistten als Orban en Trump in wil hij het ware verhaal vertellen. Dat ware verhaal is dat westerse landen gebaat zijn, groeien en bloeien door immigratie. Met cijfers en onderzoeken haalt hij de gangbare mythen over vluchtelingen onderuit. Nee, immigranten, maken een land niet onveilig, Nee, ze pikken de banen niet in van de lokale bevolking. Nee, het Westen zal niet ten ondergaan aan immigratie, maar misschien wel aan xenofobie. Hij plaatst de toekomst van migranten tegenover de geschiedenis van de kolonialisten. Voordat je anderen vraagt de grenzen van het Westen te respecteren, moet je je eerst afvragen of het Westen ooit andermans grenzen heeft gerespecteerd. Hij stelt dat de huidige migratie een vorm van

herstelbetaling is en vertelt het volgende verhaal: ‘Op een dag ergens in de jaren tachtig zat mijn grootvader in een voorstad van Londen in het park toen hij een oudere man op zich zag afkomen die vermanend een vinger naar hem ophief. “Wat doe jij hier?” vroeg de man, “Wat moet je in mijn land?” “Wij zijn jullie schuldeisers,” antwoordde mijn opa. Hij was geboren in India (gekoloniseerd door de Britten), had zijn werkende leven doorgebracht in Kenia (gekoloniseerd door de Britten) en woonde nu als gepensioneerde in Londen. “Jullie hebben al onze rijkdommen afgepakt. Nu zijn wij hier om de schuld te innen.” In feite zei mijn grootvader: “Wij zijn hier omdat jullie daar waren.”

Deel vier: Een bijbels verhaal

De God waarover we net lazen zegt, als hij naar zijn naam gevraagd wordt: ‘Ik zal er zijn zoals ik ben. En hoe ben ik? Zo ben ik, dat ik jou stuur naar de onderdrukte kinderen van Israël want ik heb hun kermen gehoord en hun kwelling gezien.’

In heel het bijbelse bevrijdingsverhaal verschijnt deze God-Bevrijder in mensen die afdalen uit hun verre verte, hun hemelse hoogte om te redden wat er te redden valt. Hij bestaat en werkt in mensen die zich laten sturen naar mensen. Die zich bekommeren om de kwetsbaren, de vreemdelingen, de vluchtelingen. Die de route van licht lopen naar een nieuwe wereld. De naam, die klinkt als een belofte, is een opdracht. Deze God-Bevrijder verscheen afgelopen jaren in een Argentijnse paus, een Iraans-Koerdische vluchteling, een Indiase schrijver en nog vele vele naamloze anderen. En in ons? Moge dat - voor zover het niet al waar is - in deze vastentijd waar worden.